

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України
Інститут проблем виховання НАПН України
Інститут обдарованої дитини НАПН України
Міжнародна академія педагогічної освіти
Полтавська обласна державна адміністрація
Полтавська обласна рада
Полтавська міська рада
Аріельський Університет, Аріель, Ізраїль
Краківський педагогічний університет імені Комісії національної освіти, Польща
Національний політехнічний інститут, Тулуза, Франція
Національний коледж шкільних керівників, Великобританія
ФДНУ "Інститут педагогічних досліджень обдарованості дітей" РАО, Росія
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка

МАТЕРІАЛИ

***Міжнародної науково-практичної конференції
«МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧИХ
ДИСЦИПЛІН У СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ШКОЛІ»
(XXII КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ)***

21–22 травня 2015 року

м. Полтава

УДК 378.016:5-028.31(063)

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXII КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ) (м. Полтава, 21-22 травня 2015 р.) / За заг. ред. проф. М.В. Гриньової. – Полтава, 2015. – 262 с.

Збірник містить матеріали, присвячені сучасним проблемам методики навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі. Для наукових працівників, викладачів, студентів, магістрантів вищих навчальних закладів, учителів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Степаненко Микола Іванович – доктор філологічних наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, **Сігарчук Роман Анатолійович** – доктор історичних наук, професор, перший проректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Кравченко Любов Миколаївна** – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Міхаель Зініград** – професор, ректор Аріельського університету, **Ежи Малец** - професор, ректор Краковської Академії імені Анджея Фрича Моджевського, **Гриньова Марина Вікторівна** – доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Оніпко Валентина Володимирівна** – доктор педагогічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Цебржинський Олег Ігоревич** – доктор біологічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Шиян Надія Іванівна** – доктор педагогічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Гомля Людмила Миколаївна** – кандидат біологічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Іщенко Володимир Іванович** – кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Бажан Анатолій Григорович** - старший викладач Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Закалюжний Віктор Маркович** – кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Сорокіна Галина Юріївна** – кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, **Краценко Юрій Петрович** – кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, **Жданова-Неділько Олена Григорівна** – кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Малаканова Лариса Василівна** – кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Пивовар Ніна Михайлівна** – доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Ткаченко Андрій Володимирович** – доктор педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Сас Наталія Миколаївна** – кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Кривошанка Ірина Василівна** – асистент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Боловацька Юлія Ігорівна** – асистент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Дудка Ірина Анатоліївна** – магістр управління навчальним закладом Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Шуліка Олександр Сергійович** – магістрант природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, **Мастюх Катерина Василівна** – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка.

Друкується за рішенням вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 12 від 29.04.2015 року)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Хомич Лідія Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
Ільченко Віра Романівна – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, директор науково-методичного центру інтеграції змісту освіти НАПН України

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей

Комп'ютерне забезпечення: Дудка І.А., Шуліка О.С.

© Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
© Автори, заг. ред. М.В. Гриньової

сприйматися як пляма на службовому мундирі.

Отже, володінню мовленням як засобом професійної діяльності потрібно вчитися. А.С. Макаренко зазначав, що вчитель повинен так говорити, щоб діти відчували в його словах волю, культуру, особистість [2]. Мовлення вчителя - це мовлення, пристосоване для розв'язання специфічних завдань, що виникають у педагогічній діяльності, спілкуванні.

Література

1. Грабовська С.Л. Комунікативний менеджмент і управління трудовими ресурсами в некомерційних організаціях. Львів 2005р.
2. Гульпа Л. Ю. Роль педагогічного спілкування у формуванні міжособистісної комунікативної компетенції [Текст] // Гуманітарні науки. – 2009. - №1. – С. 33-36
3. Цветкова Т. К. Повышение культуры педагогического общения // Вопросы психологии. -1990. -№2. - С. 176-177.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ З ПІДРУЧНИКОМ ГЕОГРАФІЇ

*Сльоза Н.В.
Київ, Україна*

На сучасному етапі інформатизації суспільства однією з найактуальніших проблем освітнього процесу школи, що потребує розробки теоретичного та методичного підґрунтя, є проблема формування в учнів умінь самостійно здобувати знання, орієнтуватися у величезній кількості інформації, що швидко оновлюється та вміло використовувати її у практичній діяльності. У цих умовах самостійна робота стає невід'ємною частиною навчальної діяльності.

Під формуванням умінь самостійної роботи ми розуміємо складний процес педагогічної взаємодії між вчителем та школярем, що спрямований на оволодіння способами самостійної пізнавальної діяльності у результаті вправління. Ця взаємодія базується на засадах особистісно-зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів передбачених Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти [1]. А також на використанні ефективних засобів навчання, провідне місце серед яких посідає підручник як особлива дидактична система, що розкриває зміст та є моделлю навчання. Саме навчальний посібник наповнює навчання конкретним матеріалом, дає орієнтири побудови курсу педагогу і матеріал для самостійної роботи учням [3].

Організація самостійної роботи з підручником географії провідний спосіб формування предметної компетенції школярів, інструмент організації їх самоосвітньої діяльності. Робота з підручником передбачає складну аналітико-синтетичну діяльність, в основі якої лежать найважливіші інтелектуальні операції – аналіз, порівняння, виділення головного, узагальнення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, що є базою для формування загальнонавчальних умінь і навичок.

Основою формування умінь самостійної діяльності є оволодіння способами діяльності, алгоритмами при роботі з різними структурними компонентами навчальної книги (див. рис. 1).

Проблема організації та структури самостійної роботи тісно пов'язана з питанням її класифікації, в основу якої покладені різні ознаки: за характером пізнавальної діяльності, за ступенем самостійності учнів під час виконання завдань, за принципом структурності пізнавальної діяльності учня і принципом зростаючих труднощів, за дидактичною метою, за основним видом і способом діяльності учнів, за формою організації навчання тощо.

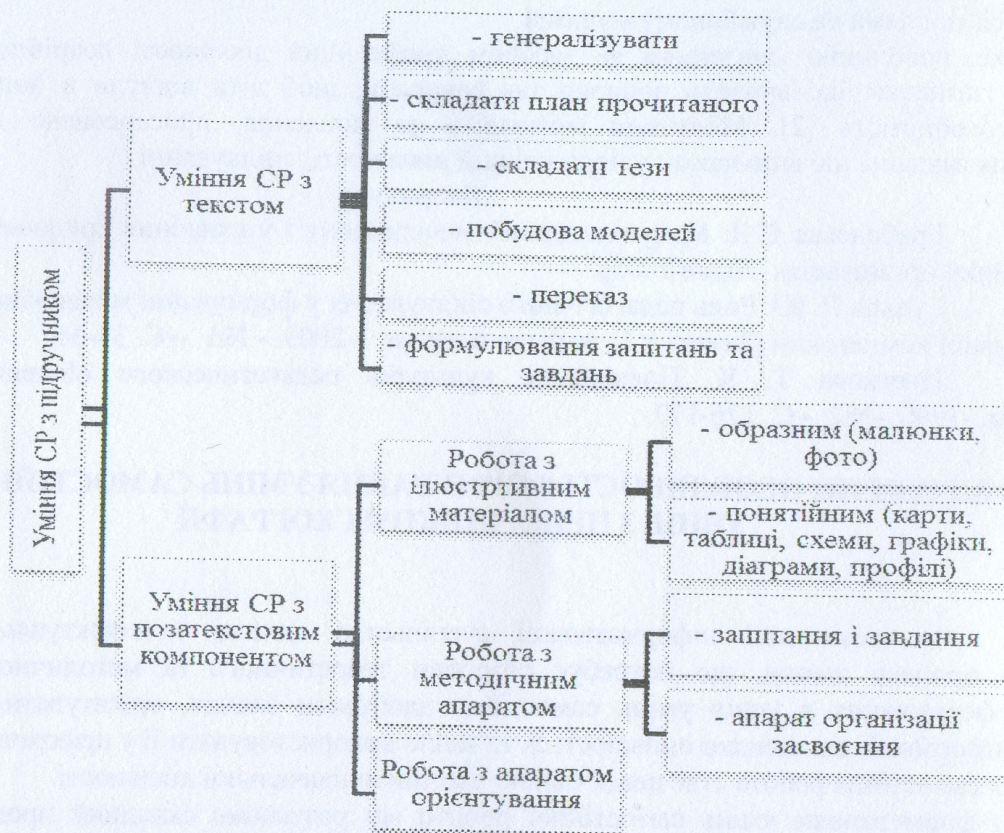

Рис. 1. Структурні компоненти уміння самостійної роботи з підручником (авторська розробка Сльози Н. В.)

С. Г. Кобернік існуючі види завдань для самостійної роботи учнів з географії в основній школі залежно від пріоритетної дидактичної мети згрупував за такими напрямками: 1) оволодіння теоретичними знаннями; 2) активізація пізнавальної діяльності; 3) осмислення наявних причинно-наслідкових зв'язків та залежностей; 4) закріплення набутих знань та формування вмінь і навичок застосування; 5) відповідальність за прийняття самостійних рішень [4].

За формою організації виділяють самостійну роботу: 1) фронтальну (всі учні виконують одне завдання); 2) групову (учні розділені на групи для виконання навчального заняття); 3) парну; 4) індивідуальну (кожен учень виконує окреме завдання).

У впровадженні режиму самостійної роботи О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П. Вішнікіна виокремлюють три форми організації навчально-пізнавальної діяльності, які автори одночасно вважають етапами формування індивідуального досвіду самостійної діяльності:

1) ініціувальну (діяльність учнів є самостійною досить умовно) – початкова організація і накопичення досвіду самостійної роботи учнів на уроках, що відбувається за участі вчителя та проявляється в організації та корекції їх діяльності;

2) самоорганізаційну – у якій вчитель безпосередньо не втручається, а лише скеровує самостійну діяльність учнів за допомогою слів-вказівок;

3) завершально-контрольну – педагог лише опосередковано керує самостійною роботою учнів та контролює її результати [2].

Наведемо приклади завдань для самостійної роботи з підручником фізичної географії.

Регулярне використання завдань для самостійної роботи з текстовим та позатекстовим компонентами підручника, контроль з боку вчителя сприяють розвитку пізнавальної активності школярів, здатності генерувати нові ідеї та мислити творчо. Оскільки суб'єкт навчання, виконуючи запропоновані завдання, досягає результатів самостійно, їх цінність та вагомість усвідомлюються краще, ніж при сприйманні інформації у готовому вигляді. Тому вчителю географії важливо враховувати методичні особливості організації самостійної роботи учнів з підручником, раціонально застосовувати різноманітні форми діяльності та види завдань.

Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України, 2011. - Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/state_standards/ Електронний ресурс.
2. Загальна методика навчання географії: Підручник / О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П.

Вішнікіна. – К.: ДНВП «Картографія», 2012. – С. 307-308.

3. Загвязинский, В.И. Теория обучения: современная интерпретация: учеб. Пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – С. 66.

4. Кобернік С. Г. Самостійна робота учнів та проблема її вдосконалення [Текст] / С. Г. Кобернік // Географія та основи економіки в школі. – 2007. – №7. – С. 2–6.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

*Смоляр Н.О., Остапенко Т.М.
Полтава, Україна*

Національною доктриною розвитку освіти України, Концепцією національного виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концепцією екологічної освіти в Україні визначено, що метою навчально-виховної діяльності навчальних закладів є виховання і розвиток творчого потенціалу, які базуються на знаннях, вміннях, навичках, соціальній активності особистості, формування системи гуманістичних цінностей, у якій цінність природи і людини визначаються як провідні. У цьому контексті важливості набуває екологізація педагогічної діяльності, що спрямована на пізнання законів природи, непотиставлення людини і природи, сприйняття природних об'єктів як повноцінних суб'єктів і партнерів взаємодії з людиною, збалансування мотивації у взаємодії з природою, вміння прогнозувати особисту діяльність і діяльність інших людей, цінувати і оберігати природу рідного краю і власне здоров'я.

Загально визнано, що основними причинами загострення екологічних проблем докільля нині є низький рівень екологічної культури значної частки представників суспільства. Адже екологічні проблеми слід вирішувати першочергово і фахово, враховуючи їх комплексний характер. Ще краще – упереджувати виникнення цих проблем. Так чинити, прогнозуючи свої дії щодо природи, моделюючи практичні рішення, передбачаючи можливі наслідки вчинених дій, може тільки екологічно свідомо і грамотна людина, яка володіє арсеналом екологічних компетентностей. Значну роль у розвитку цих компетентностей у підростаючого покоління має відігравати екологічна освіта та виховання, про що свідчать відповідні компоненти стандартів [1,2]. Формувати їх доцільно безперервно, на різних стадіях індивідуального життєвого та соціально-адаптивного розвитку людини, що відповідає Концепції безперервної екологічної освіти [3].

У науково-методичній літературі досить повно викладено загальні теоретичні основи формування в школярів ставлення до природи у фундаментальних працях О.М.Захлебного, І.Д.Зверева, К.М.Кудрявцевої, І.Г.Суравегіної. Більшість сучасних досліджень виконані на матеріалах окремих навчальних предметів (А.С. Волкова, В.В. Коваль, В.М. Назаренко, П.В. Самойленко). У свою чергу, звернення до різних галузей знань про людину і природу, необхідність формування цілісних світоглядних уявлень пов'язано із застосуванням міжпредметного підходу, інтеграцією освіти. Ці проблеми розглядалися у дослідженнях В.Р. Ільченко, Т.Г. Каленнікової, О.В. Король, Л.В. Шаповал та інших. Окремі аспекти екологічної освіти та виховання шкільної молоді відображено у працях Б.Г.Йоганзена, І.М. Костицької, В.С. Ліпицького, А.С. Некос, У.А. Турдикулова, В.Д. Шарко, Л.С. Шубкіної, Н.Б. Фокіної та ін. Таким чином, на даний час досліджено загальні тенденції екологічної освіти, розроблено і прийнято її вихідні положення (мета, завдання, принципи). Разом із тим ряд аспектів екологічної освіти вимагає поглибленого дослідження, конкретизації змісту, форм та методів навчання. І важливе місце у цій низці педагогічних та методичних питань посідає формування екологічних компетентностей школярів як базового орієнтиру і запоруки набуття відповідних рівнів екологічної культури майбутніми громадянами держави.

Основні підходи до змісту, сутності та структури екологічної компетентності, визначення принципів, за якими відбувається формування цієї якості, визначено у працях О. Колонкової, В. Маршицької, О. Пруцакової, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко, С. Шмалей.

Аналіз літературних джерел засвідчує, що на сьогодні єдиного підходу щодо поняття екологічної компетентності не визначено. Так, Л.М. Титаренко вважає, що, на відміну від екологічної культури, яка може мати суспільний і особистісний характер, екологічна компетентність стосується тільки особистості [9]. В. Маршицька розглядає екологічну компетентність як здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, коли набуті знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для докільля [6]. О. Колонська визначає екологічну компетентність як систему знань, умінь і навичок у сфері екологічної діяльності, що відповідають внутрішній позиції